

Szent Gergely Népfőiskola

A beás nyelv két nyelvjárása, az árgyelán és a muncsán, közötti különbségek,
hasonlóságok

Borbándiné Szócs Zsuzsanna

2014

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	2
1.1. Témaválasztás indokolása.....	2
1.2. Célkitűzés.....	3
2. A cigányság	4
2.1. Eredet.....	4
2.2. Cigányok definíciója – öndefiníciók.....	5
2.3. A cigányok nyelve	6
3. Beás cigányok.....	7
3.1. Történelem.....	7
3.2. A beás nyelvről.....	8
3.3. A Baranya megyei cigányság	9
3.3.1. Alsószentmárton, Old, Siklósnagyfalu.....	11
3.3.2. Az Egyházasharaszti Körzeti Általános Iskola bemutatása	14
4. A kutatás.....	17
4.1. Kutatási célok	17
4.2. Hipotézisek	17
5. Az árgyelán és a muncsán nyelvjárás közötti különbségek, hasonlóságok	18
5.1. Egyezések.....	18
5.2. Eltérések.....	22
5.3. Különbségek, különbözőségek.....	26
6. A kutatás eredményeinek összegzése.....	30
7. Mellékletek	33
8. Irodalomjegyzék	39

1. Bevezetés

1.1. Témaválasztás indokolása

Azért választottam ezt a témát, mert egy olyan általános iskolában dolgozom, ahol minden tanuló részt vesz a cigány nyelvoktató kisebbségi programban. (Azért használom a cigány megnevezést, mert ők azt vallják, hogy cigányok és nem romák.)

Az iskola a többségben magyar lakosságú Egyházasharaszti községben található, ahol csak pár cigány család él. Az itt élők gyermekei Siklós és Beremend iskolába járnak. A Körzeti Általános Iskola tanulói három faluból érkeznek. Alsószentmártonból, az ország elsőként cigány lakosságúvá vált településéről; Siklósnagyfaluból, ahol 80%, Old községből, ahol pedig 70% a cigány népesség aránya.

1987 óta dolgozom ebben az iskolában. Az évek során sok tapasztalatot szereztem. Ismeretekkel, gyakorlati készségekkel gazdagodtam. Megismertem az itt élő cigány csoport nyelvét, szokásait, hagyományait, népi, közösségi kultúráját. Mindezek birtokában úgy vélem, hogy a téma megfelel személyiségemnek, képességeimnek, tudásomnak. A kutatásokat közvetlen környezetemben, munkám során tudtam elvégezni.

A magyarországi cigányok iránti érdeklődés jelentős múltra tekint vissza. Nagy a kutatók érdeklődése, sokan foglalkoznak a témával, ennek ellenére nem szűkölt be a kutatható, jelentős terület. Vannak olyan témakörök, amelyeket egyáltalán nem érintettek.

Sokan gondolják, hogy a hazánkban nagy létszámban élő etnikum, a cigányság, egységes népcsoportot alkot. Ez nem így van, hiszen a hétköznapi világában is tapasztaljuk, hogy réteghelyzetüket tekintve, mennyire más-más szinten állnak egyes cigány csoportosulások, kisebb közösségek, családok, egyének a társadalmi integrálódás fokozati skáláján. Még inkább érezhető ez a törzsi, nemzetségi, nyelvi differenciálódás vonatkozásában.

A nyelvi kapcsolat akadályai nem csupán a különböző országokban élő cigányokra vonatkoznak, hanem az ugyanabban az országban élőkre is. A nyelvi különbségek a cigányok dezintegrációjának legfőbb okai.

Az Egyházasharaszti kistérségben a román eredetű nyelvet beszélő, beás csoportba tartozó, muncsánok (hegyvidékiek) élnek. Muncsánoknak a bánáti dialektust beszélő árgyelánok (erdélyiek) nevezik őket. A két csoport részben megérti egymást. Az egyezések mellett számos eltérést, különbözőséget találunk. Van, hogy csak egy-két betű tér el, de van, hogy az egész szó mást jelent.

Kutatásaim során ezekre kívánok példákat gyűjteni. Orsós Anna Magyar – Beás szótárát¹ használom az árgyelán és a muncsán szavak, kifejezések összehasonlításában.

1.2. Célkitűzés

Kutatásom célja, árgyelán és muncsán szavak összehasonlítása, vizsgálata.

Célom példákat gyűjteni az egyező és az eltérő szavakra.

Munkám során azt is vizsgálom, hogy azok a muncsán szavak, melyek különböznek a árgyelán szavaktól, milyen eredetűek.

¹ Orsós Anna Magyar – Beás Kéziszótár Vorbé dă ungar. Kaposvár, 1999.

2. A cigányság

2.1. Eredet

A cigány nép történelme a vándorlások során íródott. Mesék, mondák, legendák, más népek történelme utal a cigányok jelenlétére, életmódjára.

A cigányok Keletről származnak. A XVIII. század végén a nyelvészet felfedezte, „hogyan nyelvük minden bizonnyal Északnyugat-India egyik térségének a nyelve, amely a szanszkrithez közel álló köznyelvből alakult ki.”²

Az elvándorlás Indiából különböző időpontokban történt. Mai napig nincs pontos válasz arra, hogy miért kezdtek el vándorolni, az őshazát elhagyva más országokba menni.

Az V. században kisebb csoportok eljutottak Iránba, majd később, körülbelül a VII. – VIII. században Örményországba, Görögországba. Görögországban hosszabb időt töltöttek. Ez alatt az idő alatt alakult ki a cigány kifejezés. A szót, a görög eredetű athingos szóból származtatják. Ez a szó az alapja a francia tsiganes, a német zigeuner, vagy az olasz zingato szónak, ahogy a magyar kifejezésnek is.

Görögországból már a XI.-XII. században elkezdnek beszivárogni Európa több országába kisebb-nagyobb csoportokban, de csak a XIV.-XV. században vándorol tovább egy jelentősebb áramlat az európai országok felé.³

Magyarországon az 1400-as években jelentek meg az első cigányok, de feltételezhető, hogy ezek a csoportok tovább vándoroltak Nyugat-Európa felé.

A késő középkorban már az egész ország területén jelen vannak.

A XIX. század közepére a magyarországi cigányság legnagyobb része letelepedett. Különböző kézműves szakmákat űzött, illetve földműveléssel foglalkozott. Kisebb része változatlanul vándorolt.⁴ Jelenleg a cigányság kis százalékára jellemző a gyakori lakóhely változtatás.

² Jean-Pierre Liégeois 2002. Romák, cigányok, utazók. Pont Kiadó Budapest, 18-19. o.

³ Nagy Andrea. Diszkrimináció és kisebbségvédelem az Európai Unióban (Romák/Cigányok az Unióban). [online] 172. – 173. o. [2006. 11. 08.] www.uni-miskolc.hu

⁴ Ligeti György 1999. Cigány népismereti tankönyv. Konsept-H Könyvkiadó, 102. o.;

2.2. Cigányok definíciója – öndefiníciók

A cigány emberek megnevezése során sokféle meghatározással találkozhatunk. Például: Cigány, roma, román cigány, magyar cigány, oláh cigány, beás cigány. Sokan gondolják, hogy egységes népcsoportról van szó, s ezért nem értik, miért nehéz velük boldogulni. A problémákat szocializációs különbségeikre, életmódjukra szűkítik csupán. Nem közismert, hogy a cigányság nem homogén etnikai csoport.

A magyarországi cigányság nyelvészeti felosztás (1. Melléklet) alapján három részre tagolódik: romungróra, oláh cigányra és beás cigányra. A romungrók, akik leghosszabb ideje élnek hazánk területén, muzsikus cigánynak nevezik magukat. Az oláh cigányok önmeghatározásukra a roma kifejezést használják. A beás cigányok *băjas*nak [böjás] mondják magukat. Ez a három csoport erőteljesen elkülönül egymástól.

A romungrók muzsikus múltjukat és jelenüket presztízsként élik meg. Álláspontjuk szerint a mai napig előkelő helyet foglalnak el mind a magyar történelemben, mind a magyar kultúrában. Az oláh cigányok nyelvük megőrzése alapján az „igazi cigány” jelzőt igénylik maguknak. Azzal vádolják a romungrókat, hogy elvesztették nyelvüket; a beás cigányokat, pedig azzal, hogy amellett, hogy elvesztették a *romanit*, vagyis a cigány nyelvet, még szolgásgba is hajtották fejüket. A beás cigányok évszázadokon keresztül rabszolgamunkát végeztek a mai Románia területén. Többségük bányász volt. A XIX. században indultak hatalmas tömegekben Magyarországra. A beások és a románok is tiltakoznak az ellen, hogy a beás cigányokat román anyanyelvüként tartsák számon. A beás közösséget sérti ez a definíció, ezért értelmiségük igyekszik fellépni ellene. Fő indokuk, hogy mindkét nyelvcsoporthoz egymástól teljesen elkülönülten él és működik. Vitathatatlan a nyelvtörténeti rokonság, azonban a mai beás nyelvet „legfeljebb a nyelvújítás előtti román nyelv egy változatának, dialektusának lehet mondani. Nyelvük legutóbbi vándorlásuk alatt is változott, magyarországi letelepedésük óta, pedig teljesen saját életet él. Ők a beás meghatározást igénylik.”⁵

⁵ Békési András 2005. A cigányok definíciója – öndefiníciója. In: Cigánysors. A cigányság történeti múltja és jelene. Az Emberháza Alapítvány, az Erdős Kamill Cigánymúzeum (Pécs) és a Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület Kiadvány. Pécs, 230. o.

2.3. A cigányok nyelve

A nyelv egy nép fennmaradásának záloga. Őrzi a nép karakterét, megtestesíti a nép lelkét. A cigány nép nyelve a szóbeliség állapotában őrződött meg.

A cigány nyelv nem egységes. „Élesen elkülönül egymástól a Magyarországon régen letelepültek és a későbbi bevándorlók cigány dialektusa. Azok, akik nyelvükben asszimilálódtak – ezért romungróknak: cigány-magyaroknak nevezzük őket – valaha cigányul beszéltek. Nyelvjárásukat József főherceg és Sztojka Ferenc írta le. A mai muzsikások ősei ezt a nyelvet beszélték, beszélik néhol ma is.”⁶ Nógrád és Pest megyei szegkovácsok körében megmaradt a nyelvjárás. „József főherceg még megkülönböztette ennek egy kárpáti és dunántúli változatát, ma már csak „kárpáti” elnevezéssel jelöljük a romungrók cigány dialektusát.

A 19. század és a 20. században Románia felől beáramló és itt letelepült cigányul beszélők az oláh cigányok. Nyelvük szókinész és hangzás tekintetében is különbözik a romungrókétól. Egykori tradicionális foglalkozásuk szerint beszélnek különböző dialektusokat. Legáltalánosabb, nemzetközileg is a legtöbbször által beszélt a lovári. Ez a lókereskedők dialektusa, ők voltak a leggazdagabbak. Ebből alakul a cigány irodalmi- és köznyelv. A colári a szőnyegesek, a másári a halászok, a khelderási a fémművesek, a csurári a késesek, a drizári a ronggyűjtők dialektusa.”⁷ A foglalkozások számos profilváltáson mentek át. „A nyelvjárás olyan mértékben őrződött meg, amennyire a profilváltások végeredménye jól jövedelmező, önálló, független életformát biztosított.”⁸

Hazánkban a cigány népesség kb. 22%-a beszéli a cigány nyelvet. Kb. 8%-nak a „cigány” nyelve: román. Ők a beás cigányok.

A beás cigányok teknővájók voltak. Körükben nyomokban még ma is él ez az ősi mesterség. „A 19. századból származó archaikus román nyelvet beszélők néhány ezres népessége három nyelvjárást beszél Magyarországon. ... Erdős Kamill még „tiszaháti”, „füstös”, és „dunás” jelzőkkel jelölte az észlelhető különbségeket. Orsós Anna, a népből származó tanár, ”⁹ argyelán, muncsán és ticsán dialektusokat különböztet meg.

A cigány nyelv élő, fejlődő nyelv. Ma már egyre több iskolában lehetőség van a cigány nyelv, a romani és a beás nyelv, oktatására. Ahhoz, hogy a cigány nép fennmaradjon, a nyelv mellett a hagyományok, értékek megőrzése is szükséges.

⁶ Diósi Ágnes. 2002. Szentől szembe a magyarországi cigánysággal. Pont Kiadó Budapest. 29. o.

⁷ Diósi Ágnes. 2002. Szentől szembe a magyarországi cigánysággal. Pont Kiadó Budapest. 30. o.

⁸ Diósi Ágnes. 2002. Szentől szembe a magyarországi cigánysággal. Pont Kiadó Budapest. 31. o.

⁹ Diósi Ágnes. 2002. Szentől szembe a magyarországi cigánysággal. Pont Kiadó Budapest. 29. o.

3. Beás cigányok

3.1. Történelem

A hazánkban élő cigány csoportok közül a beás cigányok az 1800-as évek végén, az 1900-as évek elején érkeztek a mai Magyarország területére. „A mai Románia területén, Moldvában és Havasalföldön a cigány/roma népesség évszázadokon keresztül rabszolgasorsban élt az egyházi és földesúri birtokokon egészen a XIX. század közepéig. Az akkori törvények szerint azok a nem-cigányok is rabszolgákká váltak, akik cigányokkal/romákkal házasodtak össze. Az állam tulajdonában lévő rabszolgák nem voltak földterülethez kötve, folytathatták vándorló életmódjukat. Feltételezések szerint ezeknek a rabszolga sorba kényszerített népcsoportok leszármazottjai a mai beás cigányok, akik ma Közép-Európa délkeleti részén (Horvátország, Magyarország, Románia) és Délkelet-Európában (Bulgária, Görögország) élnek.”¹⁰

„A beás cigányok ősei egykor – a két román fejedelemség, de elsősorban is a havasalföldi területek állami tulajdonban lévő rabszolgáiként – aranyosók, azaz a bányászat egy meglehetősen sajátos formájának művelői voltak, akik gazdasági okokból lezajlott, kényszerű foglalkozásváltási folyamat eredményeként tértek át az arányásról a fa megmunkálására, egészen pontosan a különböző faárúk, fatermékek iránt megmutatkozó, területenként változó igények kielégítésére.”¹¹ Magyarországra érkező beás cigányok már famegmunkálásból éltek. „A köztudatban teknővájó cigányoknak is nevezik őket, mivel erdőben élve famegmunkálással foglalkoztak: teknőt, fakanalat és más használati eszközöket készítettek, földbevéjt kunyhókban, putrikban éltek. Később beköltöztek a falvak peremére, ahol külön az un. cigánysoron éltek.”¹²

A beás cigányok túlnyomó többsége a dél-dunántúli térségben él.

A vándorlásuk során huzamosabb időt töltöttek Romániában. Nyelvcsereén estek át, vagyis az addig beszélt nyelv használatáról áttértek a többségi nyelvre, a románok nyelvének használatára. A beás cigányok a román nyelv archaikus változatát, a nyelvújítás előtti dialektusát beszélik. Ez a dialektus fejlődött tovább önálló nyelvként, bővült szókincse.

3.2. A beás nyelvről

¹⁰ <http://cko.hu/aciganyasztortenete.htm> [online] [2014. 04. 18.]

¹¹ <http://palheidfogel.gportal.hu/portal/palheidfogel/> [online] [2014. 04. 18.]

¹² <http://ciganymusic.mindenkilapja.hu/html/18591536/render/a-romak-tortenete> [online] [2014. 04. 18.]

A beás és a romani nyelv is az indoeurópai nyelvcsaládba (2. Melléklet) tartozik, ám a két nyelv nagyon messze van egymástól. A cigány nyelv az Ind (szanszkrit) nyugati ágában, a beás pedig a román nyelvvel együtt a Latin nyelvcsaládban található. „Az egyik cigány nyelvet beszélők számára a másik cigány nyelv „idegen nyelv”, melyet csak akkor értenek meg, ha megtanulják. A nyelven kívül számos egyéb más különbség is van a két nyelv beszélői között.”

13

A beások nyelvével csak az 1980-as években kezdtek el tudományosan foglalkozni. Kétféle feltételezés létezik a beás szó etimológiáját illetően. Az egyik szerint a román tájnyelvi 'băias' szóból származik. Jelentése „bányász”, és utal a beások múltban végzett aranyosó és ércbányász tevékenységeire. Egy másik feltételezés szerint „a beás szó a „teknős” jelentéssel hozható kapcsolatba, hisz ez a népcsoport Magyarországra érkezésekor teknővájással, fakanál és egyéb háztartási faáru készítésével foglalkozott. Bár mindkét feltételezés tartalmaz igazolható állításokat, tudnunk kell, hogy”¹⁴ ma már a beások többsége magát a népcsoportot érti a 'băias' szó jelentése alatt. „A magukat beásoknak definiáló közösség nyelvének alapja a bánási román nyelv, bár a román nyelvvel és a román nyelvterületen élőkkal évtizedek óta semmiféle kapcsolatban nem áll, a két közösség nyelvi fejlődése egymástól izoláltan történik.”

15

Az 1980-as évekig a beás nyelv csak szóbeli változatban élt. „A '80-as évek elején, a beás nyelvjárások közül az árgyelánra indultak leíró kísérletek. A '90-es évek elején megnyílt a lehetőség az első cigány gimnázium létrehozására, felállt a Gandhi Gimnázium. A nemzetiségi oktatáshoz elengedhetetlenül fontossá vált a beás nyelv oktatása, hiszen a régióban ez a közösség van jelen koncentráltabban. Az oláh cigány nyelv ekkor már rendelkezett írásbeliséggel, a beás nyelvét ekkor alkották meg. A rögzített írásrendszer lényegében a magyarhoz illeszkedik, nem a románhoz. Két hang jelölésében tér csak el a magyar ábécétől, az „ă”-vel [ejtsd:ö], és az „î”-vel [ejtsd:ü]. E két hang nem egyezik a magyar ö-vel, illetve ü-vel. Az „ă” az e és az „ö” hang közötti ajakkerekítés nélküli hang; az „î” az orosz „и” hang értékével azonos, a magyar „ü” hanghoz közel álló ajakkerekítés nélküli hang.

¹³ http://janus.ttk.pte.hu/tamop/tananyagok/beas_nyelvkonyv [online] [2014. 04. 18.]

¹⁴ http://janus.ttk.pte.hu/tamop/tananyagok/beas_nyelvkonyv [online] [2014. 04. 18.]

¹⁵ http://janus.ttk.pte.hu/tamop/tananyagok/beas_nyelvkonyv [online] [2014. 04. 18.]

A nyelvi leíró rendszer kialakulása után megkezdődött a beás mesék, népdalok, folklór-kincsek gyűjtése, valamint a nyelvtanulást segítő nyelvkönyv és szótárak kerültek kiadásra.”¹⁶

„Az eddigi dialektológiai kutatások alapján, a beások egy „átmeneti nyelvjárást” beszélnek. Ez a román nyelvjárás a Körösvidék dél-keleti részén, a Bánát észak-keleti határai felé eső részén és Erdély dél-nyugati határainak területein beszélt nyelvjárások sajátosságait őrzi. ... Magyarországon ennek az „átmeneti nyelvjárásnak” – melyet a hazai beások önálló nyelvként tartanak számon – három nyelvjárása (árgyelán, muncsán, ticsán) van. Ezek közül az ’árgyelán’ a legelterjedtebb, amely egy nyelvújítás előtti bánáti román dialektus, s a román nemzeti nyelvtől csaknem izoláltan őrzi archaikus nyelvjárási jellegét ma is. Az árgyelánok Somogy, Tolna, Zala, Baranya megyékben használják ezt a nyelvi változatot, de él néhány család Veszprém és Vas megyében is.

A Dél-Dunántúlon Alsószentmártonban és környékén az ún. „muncsán” nyelvjárást beszélnek, melyben – a határ közelsége miatt – számos szláv (szerb) eredetű szó található. Ez a dialektus – hasonlóan a hazánk keleti részén, Szabolcs–Szatmár–Bereg megyében – élő harmadik nyelvcsoporthoz a „ticsán”-hoz, jóval többet merít a mai román nyelvből.

A beás szó a nép és nyelv elnevezésére használatos az árgyelánok és a ticsánok körében, a magyarországi beások harmadik nyelvjárását beszélő muncsánok azonban nem nevezik magukat beásnak, saját csoportjuk és nyelvük megjelölésére a cigányt használják. ...

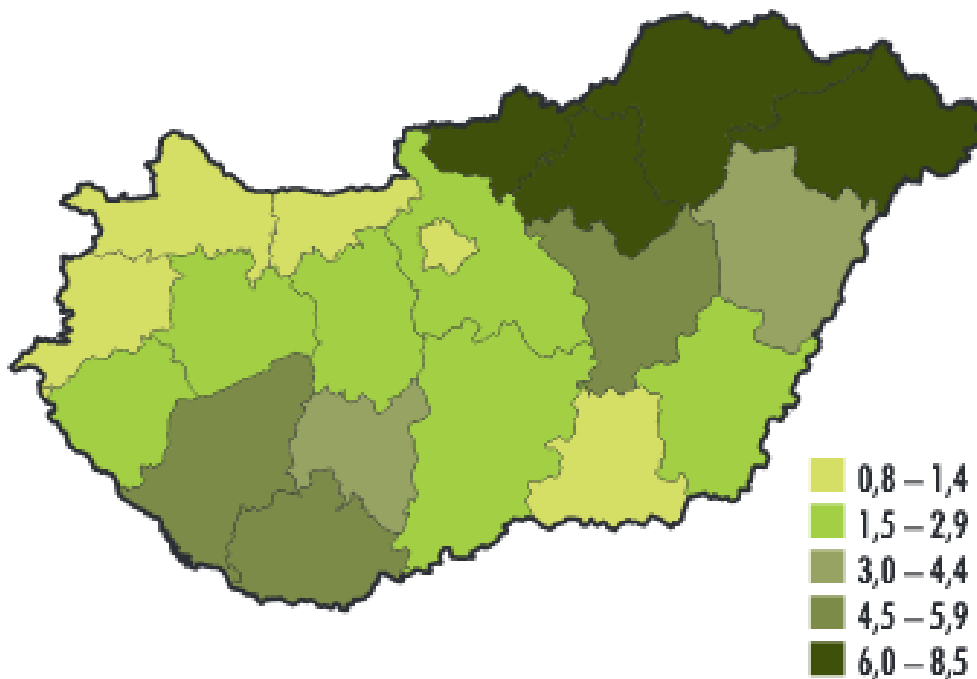
A beás nyelv leírása, sztenderdizációjának kialakítása napjainkban is zajlik.”¹⁷

3.3. A Baranya megyei cigányság

A 2011. évi népszámlálás során 9.937.628 személyt írtak össze Magyarországon. 315 583 fő, 159 644 férfi, 155 939 nő, a nemzetiségi, anyanyelvi, családi, baráti körben használt nyelv kérdések legalább egyikénél a cigány (romani, beás) nemzetiséget jelölte. Ebből 54 339 fő, 27 804 férfi, 26 535 nő cigány (romani, beás) anyanyelvű.

¹⁶ Békési András 2005. A cigányok definíciója – öndefiníciója. In: Cigánysors. A cigányság történeti múltja és jelene. Az Emberháza Alapítvány, az Erdős Kamill Cigánymúzeum (Pécs) és a Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület Kiadvány. Pécs, 237. o.

¹⁷ http://janus.ttk.pte.hu/tamop/tananyagok/beas_nyelvkonyv [online] [2014. 04. 18.]

A cigány kisebbséghez tartozók területi elhelyezkedése – 2011. évi népszámlálási adatok¹⁸

Baranya megye össznépségéből (386441 fő) a nemzetiség, az anyanyelv, a családi, baráti közösségben beszélt nyelv válaszlehetőségek legalább egyike szerint cigány, romani, beás népcsoporthoz 17585 fő tartozik¹⁹. Többségében a megye aprófalvaiban laknak. (3. Melléklet)

Havas Gábor 1987-ben végzett kutatása szerint a baranyai falvak lakóinak közel kétharmada nem helyben született, hanem csak később költözött oda. „1945 után a ki- és betelepítések Baranya-szerte számos település lakosságának az összetételét változtatták meg néhány év alatt jelentős mértékben.”²⁰

A sorvadó településeken zuhanásszerűen csökkent a megüresedő házak értéke, és ez egyrészt „megkapaszkodási esélyt kínált a falusi szegénység legelesettebb rétegeinek: a hajdani uradalmi puszták cselédlakásaiban élő szakképzetlen mezőgazdasági bémunkásoknak, a környező cigánytelepek lakóinak, és más, hányatott sorsú, saját ingatlannal nem rendelkező, falusi, tradicionálisan szegény csoportok képviselőinek”²¹; másrészt az évszázadok óta ott élő népesség menekült ezekből a falvakból. Csak azok maradtak, akik nem rendelkeztek a költözéshez szükséges tőkével.

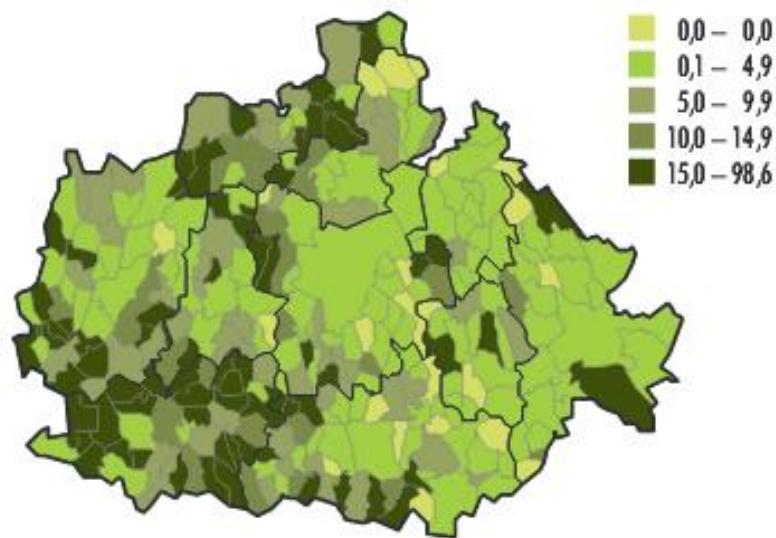
¹⁸ Népszámlálás 2011. Központi Statisztikai Hivatal. [online] [2014. 04. 18.] www.ksh.hu/nepszamlalas

¹⁹ Népszámlálás 2011. Központi Statisztikai Hivatal. [online] [2014. 04. 18.] www.ksh.hu/nepszamlalas

²⁰ Havas Gábor. 1999. A kistelepülések és a romák. In. A cigányok Magyarországon. Magyarország az ezredfordulón. Szerk. : Békés András, Glatz Ferenc, Havas Gábor. Budapest, MTA. 176. o.

²¹ Havas Gábor. 1999. A kistelepülések és a romák. In. A cigányok Magyarországon. Magyarország az ezredfordulón. Szerk. : Békés András, Glatz Ferenc, Havas Gábor. Budapest, MTA. 173. o.

A cigányok arányának növekedése az aprófalvakban a migrációs folyamatok része. „Vannak települések, ahol a cigányok döntő többségükben a régebben is ezen a településen élt cigányok leszármazottai, és van, ahol korábban egyáltalán nem éltek cigányok, tehát a mai arányokat döntően a más településről történő beköltözések alakították ki.”²²

Baranya megye
cigány nemzetiséghez tartozók aránya, 2011 (%)²³

A

3.3.1. Alsószentmárton, Old, Siklónagyfalu

A Baranya megyei Siklónagyfaluban az 1940-es évek végén csak két cigány család lakott, akik pásztori, illetve kanászi feladatokat láttak el, és a községi pásztorházban laktak. 1987-ben azonban, Havas Gábor kutatásai szerint, a cigányok aránya már meghaladta a 40%-ot. A faluban élő cigányok 80%-a 1970 után, 43,2%-a pedig 1980 után került oda.

Az aprófalvakba történő beköltözések a szegregált helyzetből való menekülést is szolgálta. Azokat, akik az elsők között költöztek be a telepről a faluba vagy egy másik községbe, ahol egyáltalán nem, vagy csak nagyon kevés cigány élt, két cél vezette: egyrészt emberibb létfeltételek, jobb lakásviszonyok közé akartak kerülni, másrészt szabadulni akartak a megbélyegzettségtől, ami a telepi élettel együtt járt. „Amikor az 1960-as évek elejétől felgyorsult a falubeli nem cigányok elköltözése, majd az 1965. évi rendelet nyomán megkezdődött a telepek szisztematikus felszámolása, és megindult a telepiek gyorsuló ütemű

²² Havas Gábor. 1999. A kistelepülések és a romák. In. A cigányok Magyarországon. Magyarország az ezredfordulón. Szerk. : Békés András, Glatz Ferenc, Havas Gábor. Budapest, MTA. 182. o.

²³ Népszámlálás 2011. Központi Statisztikai Hivatal. [online] [2014. 04. 18.] www.ksh.hu/nepszamlalas

beáramlása a megüresedő házakba, az „úttörők” kénytelenek voltak azzal szembesülni, hogy erőfeszítéseik kárba veszttek, mert újra szegregált helyzetbe kerülnek. Sokan közülük erre úgy reagáltak, hogy továbbköltöztek egy másik társközségbe, ahol lényegesen kevesebb cigány élt. Példájukat aztán mások is követték, és ezzel újabb kisteleplülések „elcigányosodása” kezdődött el.”²⁴ Erre jó példa Siklónagyfalu, amely az Egyházasharaszti központú tanácsi körzetnek volt a társközsége. Ugyancsak ennek a körzetnek volt a társközsége az első „tisza” cigányfalu, Alsószentmárton, mely községben már az 1960-as években többségbe kerültek a cigányok. Siklónagyfaluban akkor még csak kevés cigány élt, ezért Alsószentmártonból néhány család átköltözött oda. Egyre gyorsuló ütemben folytatódtak az átköltözések, s így emelkedett 1987-re a cigányok aránya Siklónagyfaluban 40% fölé.

Siklónagyfalu neve írott forrásokban először 1294-ben bukkant fel Nogfolu alakban. A település viszonylagosan nagy méretére, kiterjedésére utal a Nagyfalu helynév, a Siklós előtag, pedig Siklós város közelségére. A történelem során döntően magyarok lakják, egészen az 1960-as évekig. Ekkor kezdtek el betelepülni a cigányok.

Az 1990. évi népszámlálás adatai szerint Siklónagyfalu cigány népességének száma 158, aránya 41,9%. A cigány népességben belül 98,1% a cigány anyanyelvűek aránya.²⁵

A 2001. évi népszámlálás adatai: népesség 428 fő, ebből 157 fő a cigány népesség.²⁶

2007. április hónapban a Körjegyzőségtől kapott adatok szerint 445 fő a népesség, körülbelül 80% a cigányok aránya.

2011. évi népszámlálás: népesség 415 fő, 313 fő cigány (romani, beás).²⁷

Néhány család az 1960-as években költözött Siklónagyfaluba a pár kilométerre található Alsószentmártonból, ahol már akkor többségbe kerültek a cigányok, 1970-es években, pedig homogén cigány faluvá vált a sokác lakosság teljes elköltözésével.

Alsószentmártonba a cigányok több időszakban érkeztek. Telepük a falu mellett épült föl. Drávaszentmárton (Alsószentmárton) 856 lakójából, az 1893-as országos cigány összeírás szerint, 149 fő a cigány, ez a lakosság 17,41%-a; Torjanc 709 lakója közül 91 fő, az összlakosság 12,83%-a. Ezzel a létszámmal Baranya vármegyében Szentmárton a harmadik

²⁴ Havas Gábor. 1999. A kisteleplülések és a romák. In. A cigányok Magyarországon. Magyarország az ezredfordulón. Szerk. : Békés András, Glatz Ferenc, Havas Gábor. Budapest, MTA. 185. o.

²⁵ Kertesi Gábor- Kézdi Gábor 1998. A cigány népesség Magyarországon. Dokumentáció és adattár. Socio-typo, Budapest, 326. o.

²⁶ Népszámlálás 2001. Központi Statisztikai Hivatal. [online] [2007. 03. 18.] www.nepszamlalas.hu

²⁷ Népszámlálás 2011. Központi Statisztikai Hivatal. [online] [2014. 04. 18.] www.ksh.hu/nepszamlalas

helyen szerepel. A siklósi járásban élő 796 cigányból 149 alsószentmártoni volt, ami 18,7%-át jelentette a közigazgatási területen lévő cigányságnak.²⁸

Az 1990. évi népszámlálás adatai szerint Alsószentmárton cigány népességének száma 856, aránya 96,2%. A cigány népességen belül 95,6% a cigány anyanyelvűek aránya.²⁹

A 2001. évi népszámláláskor a község lakossága 1092 fő, ebből 848 fő vallotta azt, hogy a nemzetiség, a kulturális értékhez, hagyományhoz kötődés, az anyanyelv, a családi, baráti közösségben beszélt nyelv válaszlehetőségek legalább egyike szerint cigány, romani, beás népcsoportokhoz tartozik.³⁰ A népszámlálás során a megkérdezett személyek önmagukat sorolták a cigány vagy más nemzetiség tagjai közé. Így alakult ki, hogy Magyarország első „tisza” cigányfalujában csak 77,65% vallotta magát cigánynak.

2007-ben a népesség 1160 fő.

2011-es népszámlálás adatai: népesség 1156 fő, 1140 fő cigány (romani, beás).³¹

Alsószentmártonból néhány cigány család Old községbe költözött, illetve oda nősült, vagy ment férjhez.

Old történelmileg arról nevezetes, hogy Zrínyi seregei, határában pusztítottak el egy török sereget 1566-ban. Az első írásos emlék 1284-ből származik. A török hódoltság alatt 34 háztól szedték az adót. 1642-ben a Zrínyi család tulajdonába kerül a település, amit 1696-ban mindössze 4 család lakott. 1828-ban már 300-ra emelkedett Old lélekszáma. A főként magyar népességű, református vallású településen a XX. század negyvenes éveiben 800-nál is többen éltek, azonban a tendenciózus létszámcsökkenés következményeként 400 alá csökken a létszám az 1980-as évekre. A nyolcvanas évek derekán a lakosság körülbelül harmada cigány származású.³²

Az 1990. évi népszámlálás adatai szerint 105 fő a cigány népesség száma, aránya 26,7%. A cigány anyanyelvűek aránya a cigány népességen belül 97,1%.³³

2001. évi népszámlálás adatai: 414 fő a lakosság, ebből 79 fő vallotta azt, hogy a nemzetiség, a kulturális értékhez, hagyományhoz kötődés, az anyanyelv, a családi, baráti

²⁸ Katona Imre. A XXXIII. Honismereti Akadémián 2005. június 29-én elhangzott előadás szerkesztett szövege. [online] [2006. július 25.] www.vjrktf.hu

²⁹ Kertesi Gábor- Kézdi Gábor 1998. A cigány népesség Magyarországon. Dokumentáció és adattár. Socio-typo, Budapest, 1998. 326. o.

³⁰ Népszámlálás 2001. Központi Statisztikai Hivatal. [online] [2007. 03. 18.] www.nepszamlalas.hu

³¹ Népszámlálás 2011. Központi Statisztikai Hivatal. [online] [2014. 04. 18.] www.ksh.hu/nepszamlalas

³² Magyarország Megyei Kézikönyvei. 1997. Baranya Megye Kézikönyve II. kötet. BO&BO Bt. – Cebe Kiadó – Gruppa Bt.

³³ Kertesi Gábor- Kézdi Gábor 1998. A cigány népesség Magyarországon. Dokumentáció és adattár. Socio-typo, Budapest, 326. o.

közösségekben beszélt nyelv válaszlehetőségek legalább egyike szerint cigány, romani, beás népcsoportokhoz tartozik.³⁴

Old lakossága csökkent. 2007. április hónapban a Polgármesteri Hivataltól kapott adatok: 369 fő a népesség, a cigányság aránya körülbelül 70%.

2011. évi népszámlálás adatai további csökkenést mutatnak. 335 fő a népesség, ebből 106 fő vallotta azt, hogy a nemzetiség, az anyanyelv, a családi, baráti közösségekben használt nyelv válaszok legalább egyike szerint cigány (romani, beás).³⁵

Mindhárom községben, egy-két kivétellel, a román eredetű nyelvet beszélő, beás csoportba tartozó, munkások (hegyvidékiek) élnek.

A három község gyermekei, többségében az alsószentmártoni gyermekek, az Egyházasharaszti Körzeti Általános Iskola tanulói.

3.3.2. Az Egyházasharaszti Körzeti Általános Iskola bemutatása

Az Egyházasharaszti Körzeti Általános Iskola az 1962-es évi körzetesítéssel jött létre. Kistapolca, Siklósnagyfalu, Old, Egyházasharaszti és Alsószentmárton község, valamint a hozzájuk tartozó Eperjes, Tótokföldje, Livoda és Gyűrűpuszta területére terjedt ki a beiskolázási körzet. A körzetesítés előtt Old, Old-Tótokföldje, Siklósnagyfalu, Egyházasharaszti, Alsószentmárton rendelkezett iskolával.

Egyházasharasztiiban 1807-ben alapítottak iskolát egy 1700-as években épült házban. A református egyház fenntartása alatt, 1-8. összevonású csoportban, egy tanító végezte az oktatást. 1949-től két fő, 1952-től három fő okította az iskolásokat.

Siklósnagyfalu – Kistapolca község tanulói községi fenntartású iskolában 1945-ig egy, majd két nevelő irányításával tanultak. A községi tanács az 1948-as államosítás után átépítette az 1800-as évek elején készült épületet. A második nevelő és iskolai csoport elhelyezését egy parasztházból kialakított iskolában biztosította.

Old iskolája az előző iskola helyén épült újjá az 1930-as években. Az államosításig református egyházi fenntartás alatt működött.

Az Oldhoz tartozó Tótokföldjén római katolikus egyházi fenntartású intézményben kezdődött meg az oktatás 1942-ben. Kezdetben egy nevelő, majd 1948-tól két fő tanította a pusztai iskolásokat.

³⁴ Népszámlálás 2001. Központi Statisztikai Hivatal. [online] [2007. 03. 18.] www.nepszamlalas.hu

³⁵ Népszámlálás 2011. Központi Statisztikai Hivatal. [online] [2014. 04. 18.] www.ksh.hu/nepszamlalas

Alsószentmárton iskolája 1859-ben létesült. Schaumburg Lippe herceg segítségével a faluban élő horvát gyermekek részére építették. Cigánygyerekek még sok-sok éven keresztül nem jártak iskolába.

1939-ben a települést foglalkoztatta a cigánygyerekek tanításának kérdése. Az iskola azonban nagyon elhasználódott, ezért a község vezetői a miniszterhez fordultak állami segítségért. A sokác iskola felújítására az akkori kultuszminiszter megígérte a segítséget egy feltétellel: ha vállalják egy cigány iskola építését. Azt is előírta, hogy a leendő iskola építéséhez az ott élő cigányságnak kell elkészítenie a vályogot, de a fuvarról a községi elöljáróságnak és a sokác lakosságnak kell gondoskodnia.

1941 őszen Révész Erzsébet tanítónő vezetésével megkezdődött az oktatás a cigány iskola egy tantermében.

A háborút követően a települések iskoláiban a tanulólétszám hol emelkedett, hol csökkent. A legmagasabb iskolai létszámot 1949-ben Siklónagyfaluban (94 fő), 1951-ben Oldon (84 fő), 1952-ben 112 fővel az alsószentmártoni cigányok érték el.

Az Egyházasharaszti iskola fejlődése 1949 után indult meg. Ekkor 70-75 főre emelkedett az iskolai létszám.³⁶

1961-ben épült fel egy új iskola két tanteremmel, nevelői lakással.

1962-ben a felső tagozat körzetesítésével Siklónagyfaluban, Oldon, Alsószentmártonban csak alsó tagozaton folytatódott az oktatás. Jelenleg Alsószentmártonban van 1-4. osztályos iskola. Oldon és Siklónagyfaluban 1976. április, illetve június hónapban megszűnt az alsó tagozat is.

Az öt kisközségből létrehozott Egyházasharaszti Körzeti Általános Iskolába vitték a felsősöket. Két osztály az új épületben kezdte meg a tanulást, a többiek a falusi kocsmából kialakított két teremben, az alsósok részben osztott csoportja, pedig egy falusi házban nyert elhelyezést. A Tótokföldje-i iskola felsős tanulóit a magyarbólyi diákotthonba irányították.

A körzetesített iskolába bekerült Siklónagyfalu, Old, Egyházasharaszti ifjúsága, Alsószentmártonból öt tanuló. A cigánygyerekek oktatása 1941-ben indult, de csak öt tanuló jutott el a húsz év során a felső tagozatig. Jovánovics Milán volt az első, aki 1966-ban elvégezte a nyolc osztályt. A többiek lemorzsolódtak.

1972-re Alsószentmárton homogén cigány faluvá vált a sokác lakosság menekülésszerű elköltözésével. Az iskolából eltűntek a horvát gyerekek, fokozatosan megszűnt a horvát nyelv

³⁶ Katona Imre. A XXXIII. Honismereti Akadémián 2005. június 29-én elhangzott előadás szerkesztett szövege. [online] [2006. július 25.] www.vjrktf.hu

oktatása. A térség cigány lakosságának növekedésével egyre több cigány gyermek került beiskolázásra. 1993 őszére 10% alá csökkent a magyar tanulók aránya.

Jelenleg az Egyházasharaszti Körzeti Általános Iskola tanulóinak létszáma 125 fő. Minden tanuló részt vesz a cigány nyelvoktató kisebbségi programban.

1985 óta új épületben tanulhatnak a tanulók, csak a könyvtár, tornaterem, sportudvar található másik épületben. Nagy eredmény ahhoz képest, hogy régebben négy épületben a falu távolabbi pontjain álló házakban kellett tanulniuk.

Négy falu gyermekei járnak az iskolába. Olyan falvak gyermekei, ahol a munkaképes lakosság több mint 90%-a munkanélküli, segélyekből, alkalmi munkákból próbálják fenntartani magukat; többségük nagycsaládos.

Az Egyházasharaszti Körzeti Általános Iskola tanulóinak falvankénti tagolódása:

	fiú	lány	Összesen
Egyházasharaszti	3	1	4
Siklósnagyfalu	7	8	15
Old	5	6	11
Alsószentmárton	49	46	95
Összesen	64	61	125

4. A kutatás

4.1. Kutatási célok

- árgyelán és muncsán szavak összehasonlítása,
- rámutatni a két nyelvjárás közötti különbségekre,
- egyező szavak gyűjtése,
- megvizsgálni, hogy az eltérő szavak milyen eredetűek.

4.2. Hipotézisek

- ❖ Feltételezhető, hogy az árgyelán és a muncsán nyelvjárás közötti eltérések abból származnak, hogy az árgyelán nyelvjárás a Körös-vidéki nyelvjárás vonásait őrzi.
- ❖ Feltételezhető, hogy a muncsán nyelvjárás keményebb szókészlete megőrizte az archaikus román nyelvet, vagyis a hajdani latin nyelv népi változatát.
- ❖ Feltételezhető, hogy a muncsán nyelvjárásba több szláv eredetű szó épült be.
- ❖ Feltételezhető, hogy mindkét nyelvjárásba több magyar szó is beépült.

5. Az árgyelán és a muncsán nyelvjárás közötti különbségek, hasonlóságok

A beás nyelv írásbeliségének ápolását „a Tolna megyei Tengelicről származó képzett nyelvtanár, Orsós Anna szinte egyszemélyben irányítja. Az általa használt helyesírásnak nincs versenytársa, tehát az írott beás nyelv pár év leforgása alatt véglegesen egységesülni látszik. Az írott nyelv megteremtésében használt dialektus önelnevezése „árgyelán”. Ez egyébként messze a legelterjedtebb beás tájszólás: a horvátországi Kotoribától a Baranya megyei Gilvánfán át a Nógrád megyei Szátokig, a Veszprém megyei Devecsertől a szerbiai Adorjánon keresztül a romániai Bázosig több tízezer embernek ez az otthoni nyelve. Kovalcsik Katalin népzene kutató ezen kívül két beás dialektust különít el: a „muncsán”-t és a „ticsán”-t. Előbbi a Duna és a Dráva találkozásának magyarországi és horvátországi vidékén, utóbbi pedig a Tisza mentén és Pest környékén él néhány közösségben.”³⁷ Többségében egyezik az árgyelán és a muncsán szókészlete, megértik egymást. A ticsán dialektus nagyobb különbséget hordoz.

Az egyezések mellett számos eltérést, különbözőséget találunk. Van, hogy csak egy-két betű tér el, de van, hogy az egész szó más jelent.

A szavak összehasonlításához használt Magyar – Beás szótár 4500 szót tartalmaz. Mivel most nem célom az összes szó vizsgálata, kiválasztottam 10 témakört, melyeken belül keresem az egyezéseket, eltéréseket, és különbségeket.

5.1. Egyezések

		Árgyelán	Muncsán
család	anyós	szakrã	szakrã
	após	szokru	szokru
	feleség	cîgãnkã	cîgãnkã
	férj	cîgãn	cîgãn
	gyerek	kupil	kupil
	ház	kászã	kászã
	lány	fãtã	fãtã
	lány testvér	szorã	szorã

³⁷ A magyarországi romák. Szerkesztette Kemény István.
users.atw.hu/aporszocped/downloads/.../magyarorszagi%20romak.doc [online] [2014. január 25.]

		Árgyelán	Muncsán
iskola	ajtó	usă	usă
	asztal	másză	másză
	ír	szkrijé	szkrijé
	tábla	táblă	táblă
	táska	tăskă	tăskă
tevékenységek	áll	sztä	sztä
	alszik	sză kulkă	sză kulkă
	díszít	îmbrăkă	îmbrăkă
	dolgozik	lukră	lukră
	ébred	sză szkală	sză szkală
	énekel	kîntă	kîntă
	fürdik	sză szkăldă	sză szkăldă
	harap	muskă	muskă
	játszik	sză zsakă	sză zsakă
	kiabál	zberă	zberă (cîpă)
	mos	szpălă	szpălă
	mosakszik	sză szpălă	sză szpălă
	ne kiabálj!	nu zbiră!	nu zbiră!
	ráz	szkukură	szkukură
	repül	zbară	zbară
táncol	zsakă	zsakă	
vág	tájé	tájé	
test	derék	milzsuk	milzsuk
	fej	káp	káp
	fenék	kur	kur
	haj	păr	păr
	kéz	mînă	mînă
	könyök	kot	kot
	nyak, torok	gît	gît
	orr	nász	nász
	szakáll	bărbă	bărbă
	talp	tălpă	tălpă

		Árgyelán	Muncsán
	mell	cîcă	cîcă
	ököl	pumn	pumn
	tenyér	pálmă	pálmă
tulajdonságok	erős	táré	táré
	fehér	álb	álb
	fiatal	tînăr	tînăr
	hosszú	lung	lung
	jó	bun/bună	bun/bună
	keserű	ámár	ámár
	kicsi	mik/mikă	mik/mikă
	kövér	grász	grász
	magas	nált	nált
	meleg	káld	káld
	piros	rosu	rosu
	rossz	re	re
	rövid	szkurt	szkurt
	savanyú	ákru	ákru
	sok	mult/multă	mult/multă
tiszta	csiszt/csisztă	csiszt/csisztă	
ruházat	alsónadrág	izmánă	izmánă
	alsószoknya	pală	pală
	ing	kămásă	kămásă
	kesztyű	mănusă	mănusă
	kötény	kătrincă	kătrincă
ételek - italok	bor	vin	vin
	főz	ferbé	ferbé
	iszik	be	be
	ital	butură	butură
	kalács	kulák	kulák
	kifli	kiflă	kiflă
	kolbász	kărnát	kărnát

		Árgyelán	Muncsán
ételek - italok	lecsó	licso	licso
	leves	zámă	zámă
	liszt	făjină	făjină
	olaj	uloj	uloj
	só	szaré	szaré
	sonka	sunkă	sunkă
	víz	ápă	ápă
	zsír	untură	untură
zöldségek - gyümölcsök	alma	măr	măr
	dió	nukă	nukă
	körte	pără	pără
	kukorica	kukuruz	kukuruz
	málna	málnă	málnă
	sóska	măkris	măkris
állatok	állat	álat	álat
	béka	braszkă	braszkă
	bogár	gîndák	gîndák
	bolha	purik	purik
	borjú	vicél	vicél
	csibe	puj	puj
	disznó	pork	pork
	kacsa	rácă	rácă
	kakas	kukos	kukos
	kecske	kecské	kecské
	kígyó	sárpé	sárpé
	liba	gîszkă	gîszkă
	ló	kál	kál
	macska	mîcă	mîcă
	madár	pászăré	pászăré
	szamár	măgăr	măgăr
tehén	văkă	văkă	

		Árgyelán	Muncsán
tárgyak	ágy	pát	pát
	falevél	frunză	frunză
	gomba	buréc	buréc
	lábás	tyigájé	tigájé
	labda	loptă	loptă
	láda	ládă	ládă
	lánc	lánc	lánc
	lapát	lupătă	lupătă
	széna	fin	fin
	virág	flaré	flaré

5.2. Eltérések

		Árgyelán	Muncsán
család	fiú testvér	frátyé	fraté
	keresztanya	mámă dă krusjé	ani dă krucsé
	keresztelő	butyizálă	butizálă
	öreg ember	om bătrîn	om bătrîn
	udvar	hudvár	udvor
iskola	bezárja az ajtót	întyizsjé usá	(ăl)kidé usá
	bicikli	biciglauă	biciglă
	bicikkel megy az iskolába	merzsjé ku biciglauă în iskulă	megyé ku biciglă în skulă
	iskola	iskulă	skulă
	kérdez	întrăbă	întrebă
	kezdődik az iskola	sză kizdilestyé iskolá	kizdesté skolá
	mond	zîsjé/szpunyé	zîcsé/szpuné
	nyitott ajtó	usă dăsztyisză	dăszkisză-j usá
	szavak	vorbé	orbé
	tanár	mestyér	méstéru
	tanárnő	mistryică	mistryică
tanít, tanul	învăcă	văcă	

		Árgyelán	Muncsán
tevékenységek	bujdosik	sz-ászkungyé	sză szkundé
	csinál	fásjé	fácsé
	dob	zvárlyestyé	zvîrlesté
	elrejt, eldug	ászkungyé	szkundé
	fizet	plätyestyé	plätesté
	fut, szalad	ályárgă	lergă
	gondolkodik	sză gîngyestyé	sză gîndesté
	hintázik	sză lyăgănä	sză legănä
	hoz	ádusjé	áducsé
	keres	kată	kátă
	megkever	kivirlestyé	kiviresté
	megrázza a fát	szkukură lyémnu	szkukură lémnu
	megy	merzsjé	megyé
	mutat	árátă	rátă
	nevet	rîgyé	rîdé
	öltözködik	sză gătă	sză gătesté
	tart, fog	cînyé	cîné
	tesz	punyé	puné
	ugrik	szaré	szeré
	ül	săgyé	sádé
vár	ástyăptă	steptă	
varr	kărpestyé	krăpesté	
visz	dusjé	ducsé	
test	ajak	buză	buzé
	bajusz	musztăc	musztăcă
	fog	gyintyé	dinté
	fül	uretyé	ureké
	gyomor, has	inyimă	imîná
	hát	szpátyé	szpáté
	homlok	fruntyé	frunté
	köröm	ungyé	ungé

		Árgyelán	Muncsán
test	láb	pisjor	picsor
	mellkas	tyépt	pépt
	nyelv	lyimbă	limbă
	ölbe vesz	je în bracă	jă în bráce
	szem	oty	ojk
	szív	szuflyit	szuflit
	térd	zsinutyé	zsinuké
	ujj	zsjezsjit	gyegyit
	zápfog	măszauă	măszávă
tulajdonságok	barna	bărnát	bărnă
	édes	dulsjé	dulcsé
	fekete	nyégru	négru
	hideg	resjé	recsé
	lassan	însjét	pă-ncsét
	lágý	malyé	malé
	legkisebb	hăl máj mik/mikă	sî máj mik/mikă
	sárga	gálbin	gálbîn
	sovány	mîrsau	mîrsávă
	szomorú	întriszt/întrisztă	triszt/trisztă
	zöld	vergyé	verdé
ruházat	bugyi	bugyigo	bugyugoj
	cipő	cipilyik	cipélé
	csizma	sjizmă	csizmă
	sapka	sîpkă	sîpică
	szoknya	rotyijé	rojkiyé
	papucs	pápuk	pápucsé
	nadrágszj	kurauă	kuravă
ételek - italok	ennivaló	dămănkát	fácsé dămînkát
	ennivalót készít	fásjé dămănkát	fácsé dămînkát
	süt	kasjé	kacsé
	étel	mănkaré	mînkaré

		Árgyelán	Muncsán
ételek - italok	eszik	mănînkă	mînkă
	jóízű étel	mănkáré bună	mînkáré bună
	palacsinta	plăsjintă	plăcsintă
	hús	kárnyé	kárné
	sült hús	kárnyé friptă	kárné friptă
	disznóhús	kárnyé dă pork	kárné dă pork
	tej	lăptyé	lăpté
	tejföl	zmăntîină	szmîntîină
	tojások	auă	avé
	tál	blyid	blid
	tányér	tájrr	tájir
	savanyúság	ákrimé	ákremé
	szalonna	szlănyină	szlănină
	bors	pipér	bibér
	kenyér (házi)	pînyé	pîné
zöldségek - gyümölcsök	cseresznye	sjiresă	csiresé
	hagyma	sjápă	csápă
	káposzta	vărză	verzé
	meggy	visină	visiné
	sárgabarack	burackă	burockă
	sárgadinnye	pepinyé	pepiné
	szilva	prună	pruné
	szőlő	sztruguré	sztrugurj
	tök	dublyák	dublek
	uborka	krásztávetyé	krásztávéc
állatok	hal	pestyé	pesté
	hangya	furnyikă	furnikă
	kutya	kînyé	kîné
	malac	pursjél	purcsél
	nyuszi	jépuré	épuré
	ól	kosină	kocsină

		Árgyelán	Muncsán
	szarvas	sérb	csérb
	ugat	álátră	látră
tárgyak	aprópénz	bány mărunc	bány murunc
	fésű	tyáptăn	peptăn
	fésülködik	sză tyáptănă	sză peptănă
	fülbevaló	sjirsjėj	csircsél
	kanál	lyingură	lingură
	kereszt	krusjé	krucsé
	kés	kucît	kîcît
	kosár	kusaré	kusără
	szánkó	szányijé	szánijé
	szemüveg	utyenyé	ucsélé
	villa	furkă	furkuličă

5.3. Különbségek, különbözőségek

		Árgyelán	Muncsán
család	anya	mámă	ani
	apa	tătă	api
	bácsi	-	nănă
	barát	urták	fărták
	barátnő	urtákă	fărtákă
	család	csălăd	csilédă
	férj	bărbăt	cîgán
	férjes	îmmăritătă	áré cîgán
	fiú	kupil	vunik
	házas	înszurăt	áré cîgánkă
	kapu	kăput	kăpijé
	kert	gărd	grădină
	nagybácsi	unty	frătili á lu ani, api

		Árgyelán	Muncsán
család	nagymama	masă	mámă
	nagynéni	mătusă	szorá á lu ani, api
	nagypapa	mos	tătă
	néni	mujeré	dodă
	szülők	părinc	ani sî api
iskola	ablak	ublok	fălesztă
	autó	kár	aut
	autóval megy az iskolába	merzsjé ku kár în iskulă	ku aut megyé-n skulă
	beszél	szfăt(ij)estyé	urbesté
	ceruza	ciruză	flájbasz
	csengő	sjingito	klopucél
	fűzet	irkă	fűzet
	gyorsan ír	repé szkrijé	ostro/náglu szkrijé
	könyv	kényvé	kárté
	olló	farfik	skáricé
	olvas	umără	ulvásásté
	óra	sjász	száturj
	szék	szkan	klup
	szekrény	szikrény	urmán
tevékenységek	autót vezet	kár vizitestyé	mînă aut
	cserél	ástyimbă	csirilesté
	fest	fistyestyé	ferbesté
	hagyj békén!	dă-m ugoj!	ádă-m mir!
	megágyaz	ástyernyé pátu	fácsé pátu
	megcsíp	piskă	csupesté
	mindent un	kutotu urestyé	dă totu îj szîlă
	ordít	muzsjestyé	cîpă
	pihen	hugyunyestyé	udinesté
	szeret	plásjé	vujesté
	tojást fest	fistyestyé ou	avé ferbesté
	vásárol	kumpără	vásáresté
	vásárol a boltban	kumpără lá boltă	vásáresté în dugenă

		Árgyelán	Muncsán
test	arc	ubrąz	gură
	kar	brác	mînă
	szempilla	szprintyănă	dzsené
	test	tyépt	testu
tulajdonságok	alacsony	pitulát	mîkăcăl
	boldog	bukurosz/bukurasză	murosz/murasză
	gyorsan	rep(é)/repigyé	ostro/năglu
	kék	vînăt	kék
	kerek	rătund	kárikă
	kevés	pucîn	u cîră
	lusta	szîlosz	lustáv
	örülök	fălosz/fălasză misz	murosz/murasză mészck
	piszkos	imosz/imasză	mukosz/mukasză
	szép	frumosz/frumasză	mîndru/mîndră
	szorgalmas	făkător	vrednik
ruházat	blúz	zăbun	polo
	kabát	subă	kábát
	kendő	kiszkinyo	márámă
	nadrág	sjarik	nădrág
	pulóver	szvetter	subă
	ruha	cală	ruvă
	szandál	szăndăr	szăndălé
	zokni	vănărik	zokné
ételek - italok	bableves	zămă dă mázăré	zămă dă făsuj
	cukor	cukur	sikér
	csípős paprika	pipărkă jutyé	árdéj juté
	kenyér (bolti)	pită	pîné
	őrölt paprika	pipărkă zdrubită	árdéj zdrubit
	pálinka	rătyijé	cujkă
	pogácsa	turtă	pugácsé
	sör	beré	biv
	sütemény	kuptură	kulák

		Árgyelán	Muncsán
	húsos káposzta	kuréty ku kárnyé	szármé
zöldségek - gyümölcsök	eper	kăpsună	dudă (faeper)
	fokhagyma	áj	uszturoj
	paprika	pipárkă	árdéj
	paradicsom	párádikă	spánurică
	sárgarépa	murkoj	mrîkfă
	zöldborsó	burso vergyé	grăskă
	reték	răgyic	reték
	bab	mázăré	făszuj
	zöldség	ziltyég	zöldség
	burgonya	kîrboj	kulumpir
állatok	milyen állat?	sjé fel álat?	csăldă álat?
	bárány	mél	ajé, birkă
	darázs	lyimbină	bîndăvuné
	majom	mumujkă	măjmună
	patkány	pătkănă	szubol
	egér	sudik	sîkité
	gólya	kukusztrik	brîzánkă
tárgyak	csomag	pak	csumog
	gyertya	lumină	lumînaré
	gyűrű	vărigă	inél
	kémény	horn	kos
	kép	formă	kip
	pipa	lulă	pipă
	tükör	styiklă	glindălă
	üveg	ujăgă	sztiklă
	zseb	zsăb	bîzînăr

7. A kutatás eredményeinek összegzése

Az árgyelán és a muncsán nyelvjárás közötti különbségek, hasonlóságok vizsgálatára felállított négy hipotézisből kettő teljesen, kettő pedig csak részben igazolódott.

A beás nyelv írásrendszere a magyarhoz illeszkedik, csak két hang jelölésében tér el a magyar ábécétől. A magyarban oly fontos „ö”, „ó”, illetve „ü”, „ű” helyett a román nyelv két magánhangzója szerepel: *ă* – az „e” és az „ö” közötti ajakkerekítés nélküli hang és az *î* – az „ü” hanghoz közel álló, ajakkerekítés nélküli hang.

Az árgyelán nyelvjárásban új mássalhangzók szerepelnek. pl. *sj* – *sjăpă*, *ly* – *lyingură*, *zsj* – *zsjezsjit*, *pj* – *szkumpj*, *bj* – *purombj*, *rj* – *tárj*. A körös-vidéki nyelvjárás különössége, a *t*, *d*, *n* mássalhangzók *ty*, *gy*, *ny* hangnak való ejtése *e* vagy *i* magánhangzók előtt. Az eltéréseknél vizsgált 123 árgyelán szó több mint a felében megtalálhatók ezek a mássalhangzók. A muncsán szavakban igen kis %-ban fordulnak elő a *gy* és a *cs* mássalhangzók. Elsősorban olyan szavaknál, amelyekben a román nyelv is „cs”, „csé”, „csi” hangot használ. pl. *fácsé* → *face* = csinál, *dulcsé* → *dulce* = édes, *csiresé* → *cireșe* = cseresznye, *purcsél* → *purcel* = malac. Megállapítható, hogy az eltérések 70%-át a körös-vidéki nyelvjárás különössége adja, vagyis az *első hipotézis* igazolódott.

A körös-vidéki nyelvjárás másik jellegzetessége a román nyelv „oa” kettős magánhangzójának hiánya, helyette a magyar *a* hanghoz hasonló egyszerű magánhangzó ejtése mindkét nyelvjárásban megtalálható. pl. *soacră* → *szakră* = anyós, *zboară* → *zbară* = repül, *broască* → *braskă* = béka, *floare* → *flaré* = virág.

A *második hipotézis*, vagyis annak a feltételezése, hogy a muncsán nyelvjárás keményebb szókészlete megőrizte az archaikus román nyelvet, vagyis a hajdani latin nyelv népi változatát, csak részben igazolódott. A muncsán szavak jelentős része igazolja a latin örökséget, azonban ezeknek a szavaknak nagy része az árgyelán nyelvjárásban is megtalálhatóak. Pl. *casa* → *casă* → *kásză* = ház, *mensa* → *masă* → *másză* = asztal, *furca* → *furcă* → *furcă* = villa, *barba* → *barbă* → *bárbă* = szakáll, *florem* → *floare* → *flaré* = virág, *porcus* → *porc* → *pork* = disznó, *albus* → *alb* → *álb* = fehér. Vannak olyan szavak, melyek ugyan utalnak a latin örökségre, de az árgyelán nyelvjárásban már a körös-vidéki nyelvjárás vonásait is mutatják. pl. a hús: latinul *carnis*, románul *carne*, muncsánul *kárné*, árgyelánul *kárnýé*; fekete → *nigrum* → *négru* → *négru* → *nyégru*.

Megállapítható, hogy mindkét nyelvjárás megőrizte az archaikus román nyelvet, azonban az árgyelán a körös-vidéki nyelvjárás jellegzetességének megfelelően lágyabb hangokat (sj, ly) használ, szemben a muncsán nyelvjárás keményebb hangzású szókészletével.

A *harmadik hipotézis* is csak részben igazolódott, mert ugyan találtam szláv eredetre utaló szavakat, de nem megfelelő számban. A vizsgált 40 muncsán szóból csak 12 bizonyult szláv eredetűnek.

Horvát eredetű: skáricé → škare = olló siker → secer = cukor
 urmán → ormor = szekrény krumpli → krumpir = krumpli
 mríkfa → mrkva = sárgarépa

A sárgarépa szlovák nyelven is mrkva. Szintén szlovák eredetű: vunik → vnuk = fiú, fiúunoka.

Orosz, illetve cseh eredetre utalnak a: mir → mir = béke és az ostro → bystro = gyors szavak. Szlovén: ucsélé → očala = szemüveg.

Szerb: csiszt → čist = tiszta dugenă → doganja = bolt flájbász → plajvaz = ceruza

A többi vizsgált szó eredetét nem sikerült megtalálni. Ezek is csak feltételezések, alapos vizsgálatot követelnek még.

A *negyedik hipotézis*, miszerint mindkét nyelvjárásba több magyar szó is beépült, igazolódott, hiszen a vizsgált 340 szónak mintegy 30%-a magyar eredetre vezethető vissza. Ilyen például a tálpă = talp, licso = lecsó, méstyér / méstér = mester, loptă = labda, álat = állat, hudvár/udvor = udvar, táskă = táska, kiflă = kifli, kecské = kecske, bărnăt/bárnă = barna, kivirlestyé/kiviresté = megkever.

Vannak olyan magyar eredetű szavak, melyek mindkét nyelvjárásba beépültek, de vannak olyanok is, melyek vagy az egyikbe, vagy a másikba épültek be. Érdekesség az is, hogy a magyar nyelvből beépült szavak között találunk olyanokat is, melyeket vagy az árgyelán, vagy a muncsán nyelvjárás a román nyelvből örökölt meg. Pl:

magyar	muncsán	árgyelán	román	magyar	árgyelán	muncsán	román
anya	ani	mámă	mamă	ablak	ublok	fălesztă	fereastră
apa	api	tătă	tată	könyv	kényvé	kárté	carte
vásárol	vásáresté	kumpără	cumpără	paprika	pipárkă	árdéj	ardei

Mindkét nyelvjárásban található olyan szavak, melyek a román nyelvből más értelemmel bírnak. Ilyen pl.: subă → románul: bunda, muncsánul: pulóver, árgyelán nyelven: kabátot jelent, vagy a mîndru → románul: büszke, beásul: szép. Nagy jelentésbeli különbséget hordoz

a mîrsau/mîrsávã kifejezés, ami románul aljast, becstelent, undorítót, míg a beás nyelvben soványt jelent. Románul a sovány = slab (szláb), ami muncsánul azt jelenti: kevés. [Rákeresve a szóra az Orsós Anna Beás – Magyar szótárában, azt tapasztaltam, hogy a mîrsau kifejezés nem szerepel, a szláb pedig már több értelmezést kapott: sovány, gyenge, hitvány, silány. A két szótár készítése között négy év telt el. Ez is bizonyítja, hogy a beás nyelv leírása folyamatosan változik, fejlődik].

A beás nyelvben, a román nyelvhez hasonlóan, a magyar nyelvtől eltérően, gyakran találkozhatunk diftongusokkal és triftongusokkal, vagyis kettős magánhangzókkal és hármas magánhangzókkal. Ezek úgy keletkeznek, hogy két vagy három magánhangzót ejtünk egy szótagban. Kettőshangzójú szavak: zuã = nap, ou = tojás. Hármashangzójú szavak: plauã = esik, dauã = kettő, mãszauã = zápfog, kurauã = nadrágszíz. A muncsán nyelvjárásban a kettős- és hármashangzójú szavak ejtésének könnyítése miatt a magánhangzók között, illetve helyett ún. hiátustöltő mássalhangzókat ejtenek, ezzel csökkentve a magánhangzótorlódást. Pl.: dauã → davã, mãszauã → mãszávã, kurauã → kurávã. Szintén a könnyebb kiejtést szolgálják a betű elhagyások, a rövidítések. Pl. mãnînkã → mînkã = eszik, iskolã → skulã = iskola, vorbé → orbé = szavak, învãcã → vãcã = tanul, áratã → rátã = mutat, jépuré → épuré = nyuszi.

Összegzésként megállapítható, hogy többségében egyezik a két nyelvjárás szókészlete, azonban számos eltérés, különbözőség is található. Az eltérések jelentős részét a körös-vidéki nyelvjárás különössége adja. A lágyabb hangok nehezítik a muncsán gyerekek számára a beás mesék megértését, hiszen azok árgyelán nyelvjárásban kerültek kiadásra.

Az Egyházasharaszti Körzeti Általános Iskola tanulói, akik a muncsán nyelvjárást beszélnek, csak úgy tudják megtanulni a meséket, hogy azokat átírják a saját nyelvükre. (4. Melléklet) Ez is bizonyítja, hogy a két nyelvjárás között a hasonlóságok mellett jelentős különbségek is vannak.

MELLÉKLETEK

1. Melléklet

2. Melléklet

3. Melléklet

Sinyé ro mult áve dăgînd sî nyimik nu o kápátát

Udatá or ávut sî cîgányi on királ – dábá numá nu multă dobă, dá tot or ávut. Áku ászta oj pări.

Mirzse udatá bájásu ákásză. Sî famé áve, sî frigusă száráku. Áfelă nyágră napcsé o foszt, dă nu áflá ákásză. Sî jákă – májká me! – o kăzut în apă pîn lá mirzsuk!

Kum szá învărkuylu ákulo, má pîn lá gît ájrá în csi- nă, áprapé o foszt szá plyisznyászka.

Udatá numá on bătrînu cu pâr ál b jákă ákulo o kirilit, sî l-o întribát pă cîgán.

- Na, cîgán, ci-j frig?

- Dá, mi-j frig, domnu-m.

- Sî ci-j famé, cîgán?

- Dá sî mi-j famé, domnu-m – zîse cîgánu.

- Na sé áj dăgînd máj bényé? – o întribát bătrînu cu pâr ál b. – Kăldură o mánkáré?

Áve firé cîgánu:

- Szlănyină ás frizsé máj bényé, domnu-m – zîse.

Gîngye, o áve sî kăldură, sî mánkáré.

- Bényé, fă áje – zîse omucu ku pâr ál b, kă – áhuz! – jél ájrá Dimizo!

Na, kă nkán is kă nu o zîsz pă gurá-j, má áfără ájrá dîn ápă, frizse szlănyină, szá înkălze sî sz-o száturát.

Sz-o ujtát pă jel omucu. Vigye séfel flămînd mánkă szlănyină, sî séfel frigosz szá înkălze lá fok – ro l-o ápukát milá. O întribát:

- Na, cîgán, sé áj dăgînd máj?

- Jaj, domnu-m – zîse cîgánu -, ásá ás fi găzdák máré, sinyé lukră pă pămînturj!

-Na, dă szá fij áje!

Kit o zîsz, má álá ájrá: má găzdák máré o foszt dîn cîgán.

Na, daăzuă o mérsz járá bătrînsku, szá vądă, sé fásé cîgánu.

- Kum jéscs, cîgán? Ci-j drág szá fij găzdák máré, sinyé lukră ku pămînt?

- Á, mi-j ură. Scsij, sé ám dăgînd szá fju? Királ!

Nis kă nu o zîsz: má királ o foszt cîgánu. Lá

Csiné farté mult áve dăgînd sî mimik n-á kápátát

Udată á ávut sî cîgáni u kiszár – nu multă dobă, dá tot á ávut. Áku ászta ij puveszti.

Mérdzse udatá cîgánu ákász. Sî famé áre, sî frigă-j áre. Áfel negră napté á foszt, dă nu áflá ákász. Sî jákă – májká me!- á kăzut în apă pîn lá milzsuk!

Kum szá învărkuylu ákulo, má pîn lá gît áre în tină, áprapé á foszt szá szá nekă. Udată un bătrîn ku pâr ál b jákă ákulo á ápărut, sî l-á ntribát pă cîgán:

- Na, cîgán, ci-j frig?

- Dá, mi-j frig, domnu-m.

- Sî ci-j famé, cîgán?

- Dá sî mi-j famé, domnu-m – zîcsé cîgánu.

- Na csé áj dăgînd máj biné? – á-tribát bătrînu ku pâr ál b. – Kăldură vagy mînkáré?

Áve firé cîgánu:

- Szlănină ás frizsé máj biné, domnu-m – zîcsé.

Gînde, kă átuncs, sî kăldură, sî mánkăre u fi.

- Biné, fă ájă – zîcsé omu mik ku pâr ál b, kă – áuz – jél áre Dumnizăvu!

Na, înkă nics kă n-á zîsz pă gurá-j, má áfără áre dîn ápă, frizse szlănină, szá înkălze sî sz-á száturát.

Sz-á ujtát pă jél omu mik. Vide csé flămînd mînkă szlănină, sî csé frigosz szá înkălze lá fok – farté l-á ápukát milá. Á întribát:

- Na, cîgán, csé áj dăgînd máj?

- Jaj, domnu-m – zîcsé cîgánu-, ásá ás fi găzdă máré, csiné lukră pă pămînturj!

- Na, dă szá fij ájă!

Kum á zîsz, ájă áre: găzdă máré á foszt dîn cîgán.

Na, á davă zî á mérsz járá bătrînu, szá vedé, csé fácsé cîgánu.

- Kum jéstj, cîgánulé? Ci-j drág szá fij găzdă máré, csiné lukră ku pămînt?

- Á, mi-j ură. Stij, csé ám dăgînd szá fiv? Kiszár!

Nics kă nu á zîsz: Kiszár á foszt cîgánu. Lá davă zî járá á vinit bătrînu:

daăzuă jără o vinyit bătîrnîsku:

- Na, cîgán, séfel ăj ăsztá kuszt? Séfel ăj dă királ sză fîj?

- Á, ăsztá nu pă mult cî – zîse căgánu. – Scsi, sé ăs fi, urtáku mnyo?

- Na, sé?

- Dimizo!

- Dimizoo? – o îtribát Dimizou. – Na, átuns sză csé dukă vîntu înnápoly îh bulbaká!

Cîgánu sz-o áflát jără pîn lá gît îh bulbaká, dă hungye o vinyit. Na, véz? Ásztá ăsá ăj: kîndă ro mult ăj lu sinyivá, átuns máj sí máj mult îj trăbuj, sí jákátă nu râmînyé nyimik.

(beás)

- Na cîgán, kum ăj tráju ăsztá? Kum ăj dă kiszár sză fîj?

- Á, nics ăsztá nu cîn pă mult – zîcsé cîgánu – stîj, csé ăs fi, fărtáku mév?

- Na, csé?

- Dumnízäv!

- Dumnízääv?- á-ntribát Dumnízävu – Na, átuncs sză té dukă vîntu îndărăt îh tină!

Cîgánu sz-á áflát jără pîn lá gît in bulbakă, dă undé á vinit. Na, vézj? Ásztá ăsá ăj: kînd fárté mult ăj á lu csinivá, átuncs máj sí máj mult îj trăbuj, sí jáká, nu-j râmîné mimiká.

(muncsán)

Aki túl sokat akart és semmit sem kapott

Egyszer a cigányoknak is volt királyuk - no, csak egészen kis ideig, de mégis volt. Erről fogok most mesélni.

Ment egyszer a cigány hazafelé. Éhes is volt, meg fázott is szegény. Olyan sötét éjszaka volt, hogy nem talált haza. Aztán - szentanyám! - beleesett a vízbe derékig!

Ahogy ott vergődött, már nyakig volt a sárban, majd' belefűt. Egyszer csak ott termett egy hófehér hajú, kis öregember, és megkérdezte a cigányt.

- Na, cigány, fázol?

- Hát bizony fázok, kedves uram!

- Meg éhes is vagy, cigány?

- Bizony, éhes vagyok, aranyos uram - mondta a cigány.

- Na, mit szeretnél jobban? - kérdi a hófehér hajú öregember. - Enni vagy melegedni?

Okos volt a cigány:

- Szalonnát szeretnék sütni, jó uram - mondta.

Gondolta, hogy akkor melegedik is, meg jól is lakik.

- Jól van, cigány, csináld akkor - mondta a hófehér hajú öregember, mert ő volt a Jóisten.

Még ki sem mondta, már kinn is volt a cigány a vízből, sütötte a szalonnát, melegedett és jóllakott.

Nézte közben az öregember. Látta, milyen éhesen eszi a cigány a szalonnát, meg milyen fagyosan melegszik – megsajnálta nagyon.

Megkérdezte:

- Na, cigány, mit szeretnél még?

- Jaj, uram - mondta a cigány -, szeretnék nagygazda lenni, aki a földeken dolgozik!

- No, legyél akkor nagygazda!

Alig hogy kimondta, meg is lett: nagygazda lett a cigány.

Másnap megint megy az öregember, hogy megnézzze, mit csinál a cigány.

- Hogy vagy, cigány? Szeretsz-e még nagygazda lenni, és a földet művelni?

- Á, unalmas ez. Tudod, mi szeretnék lenni? Király!

Ki se mondta jóformán: királlyá változott a cigány.

Másnap megint megy az öregember:

- Na, cigány, milyen a sorod? Milyen királynak lenni?

- A, ezt sem tartom sokra - mondta a cigány. – Tudod, pajtás, mi szeretnék lenni?

- Na, micsoda?

- Isten!

- Isteen? - kérdezte maga az Isten. - Na, akkor mars vissza a pocsolyába!

A cigány ismét nyakig volt a pocsolyában, ahonnan jött.

Na, látod? Ez így van: amikor valakinek túl sok van, akkor újra és újra még több kell neki, de végül semmi sem marad.

Irodalomjegyzék

Felhasznált irodalom

A magyarországi románok. Dr. Petrusán György, Martyin Emília, Kozma Mihály. [online] [2014. április 20.]

www.jgytf.u-szeged.hu/tanszek/roman/pgy/.../moi_romanok.doc

Borbádiné Szőcs Zsuzsanna. Az osztályközösség kialakulását befolyásoló tényezők az Egyházasharaszti Körzeti Általános Iskola 6. osztályában. Győr, 2007

Katona Imre. A XXXIII. Honismereti Akadémián 2005. június 29-én elhangzott előadás szerkesztett szövege. [online] [2006. július 25.]

www.vjrktf.hu/carus/honisme/ho060201.htm?vip=7713f0b173c42c25a720ae8ca80409020_255k

Kertesi Gábor – Kézdi Gábor. 1998. A cigány népesség Magyarországon. Dokumentáció és adattár. Socio-typo, Budapest, 326. o.

Ligeti György. 1999. Cigány népismereti tankönyv. Konsept-H Könyvkiadó. Piliscsaba, 102. o.;

Magyarország Megyei Kézikönyvei. 1997. Baranya Megye Kézikönyve II. kötet. BO&BO Bt. – Ceba Kiadó – Gruppa Bt.

Nagy Andrea: Diszkrimináció és kisebbségvédelem az Európai Unióban (Romák/Cigányok az Unióban). [online] 172. – 173. o. [2006. 11. 08.]

kvt99.lib.unimiskolc.hu:8080/servlet/eleMEK.server.fs.DocReader?id=152&file=ujdolgozat2006_10_24_.pdf

Népszámlálás 2001. Központi Statisztikai Hivatal. [online]. [2007. 03. 18.]

www.nepszamlalas.hu/hun/index.html - 16k

Népszámlálás 2011. Központi Statisztikai Hivatal. [online] [2014. 04. 18.]

www.ksh.hu/nepszamlalas

Orsós Anna Magyar – Beás Kéziszótár Vorbé dă ungur. Kaposvár, 1999.

Idézett művek jegyzéke

A cigányság története. [online] [2014. 04. 18.] <http://cko.hu/aciganysagtortenete.htm>

A magyarországi romák. Szerkesztette Kemény István. [online] [2014. január 25.]
<users.atw.hu/aporszocped/downloads/.../magyarorszagi%20romak.doc>

A romák története. [online] [2014. 04. 18.]

<http://ciganymusic.mindenkilapja.hu/html/18591536/render/a-romak-tortenete>

Békési András 2005. A cigányok definíciója – öndefiníciója. IN: Cigánysors. A cigányság történeti múltja és jelene. Az Emberháza Alapítvány, az Erdős Kamill Cigánymúzeum (Pécs) és a Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület Kiadványa, Pécs, 230. o.; 237. o.

Diósi Ágnes. 2002. Szemtől szembe a magyarországi cigánysággal. Pont Kiadó Budapest. 29-31. o.

Gidáné Orsós Erzsébet. Minukă / Minúka Puvescsé dă cîgany pă lyimbă dă băjás sî dă ungurj / Cigány mesék beás és magyar nyelven. PTE, Tanárképző Intézet, 2002.

Havas Gábor. 1999. A kistelepülések és a romák. IN: A cigányok Magyarországon. Magyarország az ezredfordulón. Szerk.: Bíró András, Glatz Ferenc, Havas Gábor. Budapest, MTA. 173. o.; 176. o.; 182. o.; 185. o.

Jean – Pierre Liégeois. (Francia nyelvből fordította: D. Bartócz Ágnes). 2002. Romák, cigányok, utazók. Pont Kiadó, Budapest, 18-19. o.

Landauer Attila. Adalékok a beás cigányság történetéhez. [online] [2014. 04. 18.]
<http://palheidfogel.gportal.hu/portal/palheidfogel>

Tanulj velünk beásul. Bevezetés. [online] [2014. 04. 18.]

http://janus.ttk.pte.hu/tamop/tananyagok/beas_nyelvkonyv

Olvasott irodalom

Donald Kenrick. 2005. (Fordította: Novák György). Cigányok: a Gangesztől a Dunáig és a Temzéig. Pont Kiadó, Budapest.

Forray R Katalin. 2000. Romológia – Ciganológia. Dialóg Campus Kiadó Budapest – Pécs.

Forray R. Katalin – Hegedűs T. András. 2003. Cigányok, iskola, oktatáspolitikai. Oktatókutató Intézet Új Mandátum, Budapest.

Forray R. Katalin/Mohácsi Erzsébet (szerk.) Esélyek és korlátok. A magyarországi cigány közösség az ezredfordulón. [online]. 78. o. [2006. 02. 15.]

nti.btk.pte.hu/rom/dok/Komp.pdf

Gidáné Orsós Erzsébet. 2007. Útkeresés. A cigányok múltja, jelene és jövője. Comenius Kft – Pécs.

Hegedűs Sándor. 2000. Cigány Kronológia. Konsept-H Kiadó, Piliscsaba.

Horváth Ágota, London Edit, Szalai Júlia (szerk.). 2000. Cigánynak születni. Tanulmányok, dokumentumok. Aktív Társadalom Alapítvány Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.

Kemény István. 2001. A nyelvcsereéről és a roma/cigány gyerekek nyelvi hátrányairól az iskolában. IN: Nemzeti és etnikai kisebbségek Magyarországon a 20. század végén. Osiris-MTA Kisebbségkutató Műhely.

Kemény István – Janky Béla – Lengyel Gabriella. 2004. A magyarországi cigányság 1971-2003. Gondolat-MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet Budapest.

Rostás-Farkas György. 2001. A cigányok története. Datus Nyomda. Budapest.

Sir Angus Fraser. 1996. A cigányok. (Fordította Béndek Péter, Vereckei Andrea, Zalotay Melinda) Osiris Könyvtár, Budapest.

